

Голові разової спеціалізованої ради
доктору історичних наук, професору,
професору кафедри історії
ЗВО «Український католицький університет
Зайцеву Олександрю Юрійовичу.

**Відгук
офіційного опонента**

доктора історичних наук, старшого наукового співробітника
відділу нової історії України
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
Романа Йосиповича Голика
на дисертаційну роботу Мельника Романа Станіславовича
«Функціонування терміну «Галичина» у публічній сфері Львова: за
матеріалами газети «Діло» (1923-1939 рр.), подану до захисту на здобуття
наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за
спеціальністю 032 Історія та археологія.

Актуальність дисертації. Питання історичної регіоналістики загалом є важливими української історичної науки. Натомість дослідження концепту Галичини, історії та культури краю загалом – одна з актуальних тем не лише української науки, бо важлива і для дослідження історії Центрально- Східної Європи загалом. Значущості темі додають також концепти мультикультурності та фронтирності, закладені у понятті Галичини. Це робить дисертаційну Р. С. Мельника «Функціонування терміну «Галичина» у публічній сфері Львова: за матеріалами газети «Діло» (1923-1939 рр.) особливо актуальною.

Ступінь наукової обґрунтованості результатів, сформульованих в роботі, їх наукова новизна. У дисертація вперше комплексно вивчено функціонування поняття й терміну «Галичина» у 1920- 1930 рр. крізь призму історії понять, зокрема її ролі у дискурсі українців Галичини, досліджено ментальні межі регіону галицьких українців та поляків в міжвоєнний період

цього періоду . Також у дисертаційні вперше повно простежено українську рецепцію понять «Східна Малопольща», «Червенська земля» «Червона Русь», і, з іншого боку, поняття «Західна Україна», та загалом конкурентних регіональних назв Галичини в суспільно-політичному контексті 1920-1930 рр. (зокрема, крізь призму понять «націоналізаційної держави», «зовнішньої батьківщини національної меншини» тощо)

Оцінка змісту, завершеності й оформлення дисертації.

Назва дисертаційної роботи чітка і зрозуміла. Її структура логічна та послідовна, а оформлення відповідає прийнятим вимогам. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, чотирнадцять підрозділів та висновків.

Перший розділ подає історіографію, джерельну базу та методологію і теоретичні засади дослідження.

У *другому* розділі показано протистояння українського та польського національних дискурсів за символічне володіння Східною Галичиною. *Перший* підрозділ цього розділу показує, як (зокрема у світлі пресового дискурсу) змінився регіональний простір та уявлення про нього після ліквідації австрійської Галичини як провінції та поділу її на польські воєводства. *Другий* підрозділ *другого* розділу показує генезу та інструменталізацію терміну «Східна Малопольща» як спробу націоналізувати простір регіону, використання цього терміну, дискусії довкола нього та врешті інструменталізацію його у пресі. *Третій* підрозділ цього розділу показує роль назв «Червенська земля» та «Червона Русь» у дискурсі польських авторів 1920-1930 рр. У *четвертому* підрозділі дисертант простежив, як українці й поляки сприймали і виражали своїм дискурсом історичні та імперські складові поняття «Галичина» та його присвоєння українським наративом.

Третій розділ праці порівнює взаємозв'язки термінів «Галичина» із поняттям «Західна Україна» у публічному дискурсі міжвоєнного періоду ХХ ст.. У *першому* підрозділі цього розділу проаналізовано географічне та змістове наповнення терміну «Західна Україна», а також його основні функції у

публічному дискурсі. У другому підрозділі третього розділу описано формування взаємовідносин різних частин «західноукраїнського» простору (Галичини та північно-західних земель) у міжвоєнне двадцятиріччя. —, натомість підрозділ третій підсумовує стан «західноукраїнського» проекту наприкінці 1930-х рр.

Четвертий розділ дисертації присвячено дослідженню дихотомії понять «Галичина» та «Велика Україна» або Наддніпрянина. У першому підрозділі цього розділу дисертант показує, як позиціонувалося поняття й реальність «Галичини» в загальноукраїнському політичному процесі 1920- 1930 рр., зокрема зосереджується на категоріях соборності і галицького «партикуляризму» і навпаки, «п'ємонтизму», загальнонаціональної місії краю. У другому підрозділі дисертант простежує диференціацію політичних візій Галичини, її відмінностей від Великої України та їх історичних витоків — націонал-демократів та галицьких консерваторів. Третій підрозділ описує альтернативний образ Галичини як консервативної «провінції» у протиставленні до «Великої України», та дискурс зворотньої культурної і світоглядної місії наддніпрянців щодо Галичини.

Висновки підсумовують й розвивають основні тези дисертаційної праці, відповідають поставленим у дисертації завданням та формують цілісне уявлення про проведене дослідження і його результати.

Структура праці демонструє логічну завершеність, наукову сумлінність та виважений, джерельно та методологічно обґрунтований підхід дисертанта до наведеної теми. Дисертаційна праця Р. С. Мельника засвідчує вміле застосування принципів історії ідей, вдумливого аналізу семантики термінів і понять, контент- і дискурс-аналізу преси. Поняття « Галичина» у цій праці досліджено з допомогою детального історико-семантичного, культурологічного й політологічного аналізу, у взаємозв'язках, у співставлення та в конфронтації з іншими соціально й культурно значущими категоріями. Це дозволяє не лише простежити історію одного поняття чи групи близьких понять , але й сконструювати (чи деконструювати) ментальну/

світоглядну картину соціуму Галичини/ Західної України 1920-1930 рр у різних її виявах і аспектах. Автор висловлює цікаві гіпотези (про краківське походження терміну « Східна Малополяща» (с.69), пропонує власне бачення рецепції терміну Галичина у середовищах галицьких українців тощо. Це свідчить про вміння критично й оригінально аналізувати матеріал і розглядати проблему. Робота ґрунтується як на детальному, вдумливому аналізі української та закордонної історіографії, так і на ретельному дослідженні міжвоєнної преси і на масиві неопублікованих архівних матеріалів, що особливо підвищує її історіографічну цінність. Варто відзначити також стиль і «читабельність» дисертаційної роботи. З цього погляду, праця Р. С. Мельника є важливим етапом дослідження історії регіону, української культури й суспільно- політичного життя та цілком заслуговує на майбутню публікацію у вигляді монографії.

Теоретичне значення роботи полягає у формуванні й застосуванні нових методологічних підходів до вивчення й аналізу поняття «Галичина» у суспільному дискурсі й застосування його до вирішення конкретних проблем історії України (і Польщі) 1920-1930 рр.

Практичне значення дисертації. Її матеріали можуть бути використані для проведення студій з історичної регіоналістики ХХ ст., зокрема з історії Галичини і її культури, для історичних та соціологічних досліджень (зокрема функціонування концепту Галичини в сучасного українському суспільстві), для порівняльних студій фронтірних чи постімперських регіонів Європи (зокрема України та Польщі) та їхніх дискурсів, для розробки відповідних університетських курсів та для написання посібників й підручників з вказаної проблематики.

Наукові положення, розробки та висновки, представлені у дисертаційній роботі Р. С. Мельника, належать дисертанту особисто. Запропонована робота є оригінальною завершеною науковою працею, висновки якої відповідають поставленим меті та завданням.

Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів. На підставі тексту дисертації Р. С. Мельника та його порівняння з іншими тематично пов'язаними українськими та зарубіжними історіографічними працями, можна стверджувати, що робота є самостійно виконаним науковим дослідженням.

Наукові праці, які відображають результати дисертації. Основні результати дослідження були представлені у 3 статтях українською та англійською мовами, з яких 2 є статтями у фахових виданнях, а 1 – закордонною публікацією.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження Р. С. Мельника виконано із дотриманням норм академічної доброчесності. Елементи фальсифікації чи фабрикації тексту в роботі відсутні.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. До тексту дисертації є певні побажання.

- Так, на нашу думку, для дискусії та історіографії (С. 32) варто врахувати ще деякі публікації про історію Львова 1920-1930 рр. (Історія Львова у 3 тт. Львів. 2006-2007. Т.3), міжвоєнну Галичину та її образ (зокрема, Голик Р. Культурна пам'ять і Східна Європа: писемна культура та формування суспільних уявлень в Галичині. Львів: 2015. С.302-312), політичну. краю (Соляр І.Я. Зовнішні орієнтації національно-державницьких партій Західної України (1923 – 1939). Львів, 2011), його економічну ситуацію та імідж (Пасіцька О. Львів і львів'яни: український соціум та промисел (20–30-ті роки ХХ ст.): Львів, 2014. Її ж. “Львівський Манчестер” і “Галицька Каліфорнія”: соціально-економічна діяльність українців Галичини (20–30-ті роки ХХ ст.). Львів :, 2019), культурно-освітню ситуацію (Руда О. Національно-освітня політика урядів Польщі щодо населення Галичини в 20–30-х роках ХХ століття: реалізація та рецепції.. Львів, 2019.). Можливо, в чомусь цікаві були б і давніші роботи М. Швагуляка, В.

Комара, Ю. Сливки, реферативні праці, присвячені безпосередньо газеті «Діло» (Шаповал Ю.Г. «Діло». (1880 – 1939 рр.): Поступ української суспільної думки. Львів, 1999) тощо.

- Можливо, автору доцільно було б заглянути й у збірник «Українська мова в Галичині: історичний вимір / відп. ред. Я. Ісаєвич, М. Мозер, Н. Хобзей, Львів, 2011., особливо у статтю Т. Ястремської. «Діалектний простір Галичини: говірки української мови» (С. 55-106), яка досліджує лінгвістичне (діалектологічне) й етнографічне розуміння Галичини. Можна висловити гіпотезу, що таке етнологічне чи етномовне сприйняття (зі зрозумілими корективами), підсвідомо супроводжувало образ краю і його назву в середовищі українських інтелектуалів міжвоєнного періоду ХХ ст., коли австрійської Галичини, як адміністративної одиниці, вже не існувало.
- Варто також розглянути структуру дисертації / майбутньої книжки з огляду на її назву, і навпаки. В назві фігурує Львів як місце і «Діло» як середовище, під кутом яких розглядається концепт Галичини. Тому бажано, щоб саме місто було чіткіше видиме вже на початку тексту, і і щоб хоч схематично було показано, яким був і як змінювався (український) Львів і як трансформувалася рецепція Галичини у місті та середовищі «Діла».
- В контексті термінології на означення досліджуваного в дисертації часу варто було б подумати над такими поняттями, як «міжвоєнний період». Можливо, варто давати уточнення: «міжвоєнний період ХХ ст.», або описувати як «1920- 1930 рр.»
- Зрозуміло, що обсяг, предмет і об'єкт дисертаційного дослідження відносно вузький. Проте добре було б трохи ширше висвітлити наповнення терміну й поняття «Галичина», їх різномовних форм, а також проблем спадкоємності чи розриву в рецепції регіону і його назв перед 1923 р., можливо, об'єднавши дещо розрізнені (С.50- 54, 106-107, 115-118) сюжети в один.

- У майбутньому варто також подумати над ширшим аналізом також української радянської візії Галичини у контексті формування уявлень про «Західну Україну» (пор.: С.121- 134), тим більше, що в Радянській Україні виходили книги на зразок «Галичини» Й. Шимоновича, альманаху «Західня Україна» й бібліографічних довідників з цієї тематики) Тоді, можливо, можна буде повніше побачити рівень взаємодії (чи не взаємодії) між радянсько-українською та галицькою концепціями Галичини.
- З іншого боку, в контексті «західноукраїнської парадигми» варто б десь зауважити і про природу поєднання Галичини і Волині та сприймання історичного зв'язку між ними, наприклад, в світлі книжки Є. Храпливого «Сільське господарство галицько-волинських земель» (Львів, 1936) або ж місце цих регіонів в світлі досліджень географів, таких як В. Кубійович чи Г. Величко та ін.
- Цікаво було б також (хоч побіжно згадати) москвофільські/ русофільські дискурси про Галичину 1920-1930 рр. . Ці погляди, хоч і були маргінальними, однак опозиційними до ідеології «Діла», і тому також показують погляди

Однак всі ці побажання не применшують роботи дисертанта, а також того, що праця Р. С. Мельника ґрунтується на використанні сучасного методологічного апарату і солідної джерельної бази. Тож вони можуть розглядатися лише як рекомендації на майбутнє.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Дисертацію написано науковим стилем, структура дисертації відповідає логіці здійсненого автором дослідження. Матеріал дисертації викладено чітко, послідовно, доступно. Зміст, структура, оформлення і кількість публікацій відповідають усім вимогам. Тому роботу варто визнати актуальною, завершеною та самостійною. Дослідження Р. С. Мельника «Функціонування терміну «Галичина» у публічній сфері Львова: за матеріалами газети «Діло» (1923-1939 рр.) відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від

терміну «Галичина» у публічній сфері Львова: за матеріалами газети «Діло» (1923-1939 рр.) відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами)), а автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Опонент

доктор історичних наук
старший науковий співробітник
відділу нової історії України
Інституту українознавства
ім. І. Крип'якевича НАН України

Р. Й. Голик

Підпис
Р.Й. Голика
засвідчую
Вчений секретар
Інституту

О. І. Мухомовий

04.03.2025 р.